

УДК 338.432(477)

Газуда С.М.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ СФЕРИ АГРАРНОГО РИНКУ

У статті виокремлено місце і роль аграрного ринку у системі національної економіки, обґрунтовано його економічну сутність. Окреслено актуальність перспективного розвитку сфери аграрного ринку, де формується система забезпечення промисловості та населення відповідною кількістю продовольчих продуктів, товарів та послуг. Наголошено на важливості формування системного підходу до розуміння сутності аграрного ринку як системи установ, методів і ресурсів, де пріоритетом виступає координація та управління агропромисловим виробництвом країни на основі обмінних процесів з метою задоволення споживчих потреб. З'ясовано, що в сучасних умовах господарювання зумовлюється необхідність удосконалення організаційної складової аграрного ринку з метою поєднання інтересів і функцій учасників досліджуваного ринку, починаючи від виробника сільськогосподарської продукції і завершуючи споживачем цієї продукції.

Ключові слова: економічна сутність, сфера аграрного ринку, агропромислове виробництво, законодавча складова, системний підхід, сільськогосподарська продукція.

Постановка проблеми. Сфера аграрного ринку займає вагомим місце в господарській системі країни, відіграючи при цьому важливу роль у забезпеченні її продовольчої безпеки, а відтак і національної. Результативність функціонування сфери аграрного ринку залежить від ефективного ведення сільського господарства, виробництва сільськогосподарської продукції, інфраструктурного забезпечення та кон'юнктури. Важливим при цьому є збалансування інтересів як споживачів, так і продавців досліджуваного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичним аспектам функціонування та розширеного відтворення багатогранних галузей і сфер аграрного ринку присвячено праці вітчизняних науковців, зокрема В. Андрійчука, Ю. Білика, В. Бойко, П. Гайдуцького, Т. Дудара, В. Єрмоленко, С. Кваші, Є. Кирилюка, Ю. Коваленко, Ю. Лупенка, М. Маліка, В. Мессель-Веселяка, М. Місюка, Т. Осташко, П. Саблука, В. Трегобчука, О. Шпичака, О. Шпикуляка та ін. Зважаючи на значний науковий доробок у формуванні науково-методичних підходів до визначення сутності, особливостей і ознак аграрного ринку, додаткових досліджень, на нашу думку, потребують окреслення системних підходів до функціонування сучасного аграрного ринку.

Метою статті є обґрунтування підходів до розуміння сутності та особливостей функціонування сфери аграрного ринку.

Опис основного матеріалу дослідження. Зміни трансформаційного характеру в еко-

номічній системі країни окреслили вагомим і актуальним перспективного розвитку сфери аграрного ринку, де формується система забезпечення промисловості та населення відповідною кількістю продовольчих продуктів, товарів та послуг. Саме ефективне вирішення продовольчої безпеки держави, як зазначив В. Трегобчук, передусім пов'язане зі стабільним та ефективним функціонуванням національного агропромислового комплексу, зокрема його аграрної сфери та наявністю всебічно розвинутого і прозорого агропродовольчого ринку, насичення його високоякісними та екологічнобезпечними продуктами харчування [18, с.157]. Необхідною складовою у процесі визначення рівня забезпечення продовольчої безпеки держави, як вважає Ю. Лупенко, є формування ємності ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Оцінка її є важливим етапом складання фактичних і прогнозних балансів попиту та пропозиції ринків сільськогосподарської продукції і продовольства [11, с.20]. При цьому, як зазначає С. Кваша, вагомим елементом виступає конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку [7, с. 99 – 104].

Сутнісні особливості аграрного ринку зводяться передусім до правових відносин, що супроводжуються укладенням та виконанням цивільно-правових договорів стосовно продукції аграрного виробництва. Законодавчо обґрунтовано [16], що аграрний ринок є сукупністю правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції.

Економічні підходи до розкриття сутності аграрного ринку обґрунтовують П. Саблук,

© Газуда Сергій Михайлович, к.е.н., викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

В. Мессель-Веселяк, О. Шпичак та ін., наголошуючи на тому, що досліджуваний ринок є сферою взаємовідносин його суб'єктів з метою забезпечення виробництва й вільного руху сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, засобів виробництва та послуг для агропромислового комплексу, аграрної науково-технічної продукції [19, с. 6]. Аналогічної думки дотримується Ю. Білик [3, с.178], відзначаючи взаємодію суб'єктів ринку у процесі якої забезпечується виробництво і відбувається вільний рух сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки (продовольчих товарів), а також технологій, засобів виробництва і послуг для ефективного функціонування агропромислового комплексу на основі формування аграрної науково-технічної продукції.

Економічна сутність аграрного ринку, з точки зору Т. Осташко, полягає у взаємодії продавців і покупців, які пов'язані системою обмінних товарно-грошових відносин, охоплюючи при цьому виробників і споживачів сільськогосподарських товарів та посередників як представників ринкової інфраструктури [15, с.138]. В цілому ж, ринок як відзначають П. Саблук, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Шпикуляк та інші [14, с. 86–87, 12, с. 169–176], являє собою систему інститутів, які зводять продавців і покупців конкретного товару або послуг.

В. Адрійчук обґрунтовує аграрний ринок як окремий товарний ринок, який має лише йому притаманні особливості і зводиться до системи товарно-грошових відносин між продавцями і покупцями сільськогосподарської продукції, продовольства, агротехнологій, засобів виробництва та науково-технічної продукції для агропромислового виробництва, що ґрунтується на дотриманні вимог закону попиту і пропозиції, вільному підприємстві та ціноутворенні, рівноправності і конкуренції суб'єктів господарювання [2, с.111-112]. З цієї позиції аграрний ринок розглядає і Т. Дудар, трактуючи його як товарний ринок, який пов'язаний із забезпеченням сільського господарства необхідними для нього засобами виробництва, послугами та прогресивними технологіями, з реалізацією вироблених товарів ефективними збутовими каналами [5, с. 22].

Системність підходу до розуміння сутності аграрного (сільськогосподарського) ринку відзначає Ю. Коваленко, обґрунтовуючи його як [9, с. 19, 10]:

- систему установ, методів і ресурсів, де основним завданням постає координація та управ-

ління агропромисловим виробництвом країни на основі обмінних процесів з метою задоволення споживчих потреб, відзначаючи його цільове призначення як системи управління зазначеним виробництвом, функціонування якого сприяє задоволенню споживчих потреб її громадян, а засобом виступають обмінні процеси;

- відносини, які складаються між сільським господарством і промисловими підприємствами та іншими споживачами його продукції, а також із сукупності обмінних операцій між самими сільськогосподарськими товаровиробниками.

Зазначений науковець також наголошує на тому, що аграрний ринок є одним із найдавніших явищ економічного життя, а відтак і людської цивілізації в цілому, оскільки еволюційно першими предметами обміну були результати праці землеробських і скотарських племен, тобто сільськогосподарські продукти.

Узагальнення наукових підходів формування і структурного забезпечення аграрного ринку дає підстави стверджувати про комплексну взаємозумовленість і взаємозалежність складових ринку сільськогосподарських і продовольчих продуктів, де зосереджується як ресурсне (трудове, матеріальне, технічне, фінансове, інституційне тощо) забезпечення його функціонування, так і формується система економічних відносин у процесі здійснення багатогранних операцій між суб'єктами досліджуваного ринку, в тому числі під впливом кон'юнктурних коливань, зокрема рівня попиту і пропозиції, формування системи цін, конкуренції, а також багатьох чинників, починаючи з організаційно-економічних, суспільно-політичних, техніко-технологічних і завершуючи екологічними.

Структурні елементи економічних відносин формуються на основі прямих і зворотних ринкових зв'язків, перебувають під постійним впливом і залежністю регіональних особливостей, регіонального попиту і пропозиції.

Комплексність у підході до трактування аграрного ринку відмічає Є. Кирилук, наголошуючи, що аграрний ринок є динамічною системою економічних відносин, форм обміну продукцією аграрного сектора (в інтересах задоволення суспільних потреб) у їх поєднанні й взаємозв'язку з процесами виробництва, розподілу й споживання, зумовлених розвитком суспільного поділу праці. Крім цього, є складною багатфункціональною системою соціально-економічних відносин між людьми (що складаються в процесі виробництва, обміну й споживання), яка покликана створювати сприятливі умови для забезпечення населення необхідною

сільськогосподарською продукцією і продуктами харчування [8, с. 4-5].

Аграрний ринок (сільськогосподарський, або ж продовольчий, агропродовольчий) займає вагому нішу серед товарних ринків, оскільки предметом купівлі – продажу є продукція аграрного виробництва та продовольства як важлива складова життєзабезпечення населення.

Особливості формування аграрного ринку зумовлюються його багатогранною структурою. До прикладу, В. Єрмоленко обґрунтовує відмічену багатогранність досліджуваного ринку такими складовими, як [1, с. 396-397]: біржовий ринок сільськогосподарської продукції, оптові ринки сільськогосподарської продукції, оптово-роздрібні ринки сільськогосподарської продукції, аукціони, фірмові магазини сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарські виставки та ярмарки тощо. При цьому допоміжними елементами інфраструктури аграрного ринку є: транспорт, складське господарство, зв'язок, системи цінового моніторингу, стандартизації, сертифікації, страхування тощо.

До інфраструктури аграрного ринку, що забезпечує збереження, реалізацію та транспортування сільськогосподарської продукції, як ми вже зазначали, належать оптові ринки сільськогосподарської продукції, які виступають як юридичні особи, що забезпечують здійснення оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією відповідно до Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» [17], в якому окреслено правові засади організації діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні, врегульовано відносини в цій сфері, спрямовані на захист прав і законних інтересів сільськогосподарських товаровиробників, які здійснюють оптовий продаж сільськогосподарської продукції власного виробництва. Основними напрямками їх діяльності є [14]:

- створення умов для купівлі-продажу сільськогосподарської продукції;
- сприяння прискореному просуванню сільськогосподарської продукції до кінцевого споживача;
- надання можливості для виходу на ринок всім постачальникам і споживачам такої продукції;
- визначення необхідного переліку сільськогосподарської продукції, що має включати переважну більшість загальної номенклатури виробленої продукції, скорочення втрат сільськогосподарської продукції;
- забезпечення постачання населенню якісної сільськогосподарської продукції;

- облаштування єдиного місця купівлі-продажу сільськогосподарської продукції;
- забезпечення концентрації сільськогосподарської продукції у визначеному місці;
- сприяння вітчизняним виробникам в одержанні прибутку від реалізації;
- забезпечення достовірною інформацією про кон'юнктуру ринку сільськогосподарської продукції та споживчу якість такої продукції;
- сприяння у підготовці до купівлі та продажу;
- забезпечення здійснення ветеринарно-санітарного контролю та нагляду.

Окремі науковці обґрунтовують взаємозумовленість і взаємозалежність складових аграрного ринку, зокрема [10]: платоспроможного попиту, продуктових ринків, каналів та ціни оптового та роздрібного збуту сільськогосподарської продукції та продовольства, наявності чи відсутності інтеграції операторів ринку з боку пропозиції установи, методів та масштабів державного регулювання ринкових процесів. Ефективність функціонування аграрного ринку залежить від завдань, які він виконує, та цілей, що за його допомогою досягаються. Відповідно до наведеного вище розуміння функцій аграрного ринку та їх тлумачення у спеціальній літературі, рекомендується такий їх перелік: соціальна, виявлення ринкових цін, стимулююча, селективна, координаційно-управлінська.

Сутність аграрного ринку полягає в саморегульованій системі відтворення. Так, функціональність аграрного ринку зумовлюється обслуговуванням всіх фаз аграрного відтворювального циклу, забезпечуючи поєднання інтересів суб'єктів ринку за допомогою механізму попиту і пропозиції [6, с.13]. При цьому кінцевою метою і важливим завданням функціонування аграрного ринку є забезпечення продовольчої безпеки держави. Реалізація цієї мети сприятиме не тільки подоланню кризи в аграрному секторі, але й піднесенню розвитку інших галузей господарського комплексу країни [6, с.15].

Результативність функціонування аграрного ринку залежить від адекватно сформульованих цілей і окреслених для їх досягнення ресурсів, що в сукупності забезпечить завершеність наміченого процесу та його дієвість (ефективність).

Дослідження підтверджує, що цілі учасників аграрного ринку різняться. Так, цілі державного рівня зумовлюються формуванням ефективної моделі розвитку аграрного ринку, де забезпечуються умови для товарного виробництва та споживання продовольчої продукції з врахуванням

екологічно чистих технологій вирощування сільськогосподарських культур відповідно до міжнародних стандартів якості. При цьому вагомою складовою результативності аграрного ринку є раціональне використання земельних ресурсів призначених для ведення сільського господарства і продовольче забезпечення країни та її регіонів в цілому.

Цілі аграрних товаровиробників зводяться до реалізації власних мотиваційних чинників щодо виробництва сільськогосподарської продукції, реалізація яких дасть можливість розширеного відтворення ресурсного потенціалу агровиробників. Важливим при цьому є законодавчо-правове і податкове забезпечення діяльності сільгоспвиробників.

І, нарешті, цілі споживачів продовольчої продукції, які пов'язують аграрний ринок з постачанням доступної високоякісної (органічної) продукції сільського господарства.

Однак узгодження інтересів зацікавлених учасників ринку є проблематичним, оскільки товаровиробник сільгосппродукції є найменш захищеним у гарантуванні фінансової винагороди за вирощену продукцію, так як на шляху до споживача зазначена продукція підпадає під вплив багатьох посередників.

Дослідження схиляє до думки, що злагоджена поетапність формування і розвитку аграрного ринку сприятиме його результативності. Алгоритм операцій, здійснюваних на аграрному ринку, зумовлюється окремими підрозділами і спеціалізованими функціями, що стосуються процесу збору і закупівлі сільськогосподарської продукції з укладенням відповідних угод і договорів. Цей етап здійснюється на рівні аграрних товаровиробників, в тому числі фермерських господарств та переробно-заготівельних підприємств. Наступний етап стосується продажу продовольчої продукції через торговельну мережу з встановленням ціни та рекламного просування продукції, включаючи вибір технологій і засобів її пакування, а також процесу удосконалення організації каналів збуту. На етапі збереження продукції важливим є мінімізувати втрати у процесі її доставки від агровиробника до споживача, де вагоме місце займає транспортування продукції до продавця, вантажно-розвантажувальні роботи, а в подальшому її переробка та стандартизація. При цьому важливим аспектом виступає своєчасне задоволення потреб споживача у продовольчій продукції.

Одним з найважливіших етапів виступає інформаційне забезпечення результативності аграрного ринку, коли його учасники володіють достовірною інформацією щодо сучасної цінової політики і підходів до її формування на перспективу. І насамкінець – етап фінансування успішного функціонування аграрного ринку, де вагомим елементом виступає страхування операцій, здійснюваних на досліджуваному ринку, через непередбачувані тенденції вартісних змін продовольчої продукції від періоду надходження і до моменту її продажу на ринку.

У процесі формування поетапного підходу до функціонування аграрного ринку виокремлюються професійні підгрупи, що стосуються спеціалістів роздрібно і оптової торгівлі, а також фахівців брокерських та біржових операцій, які безпосередньо пов'язані з ризиковою діяльністю на ринку. На особливу увагу заслуговує група фахівців з переробки та стандартизації продукції аграрного виробництва, які в тій чи іншій мірі виконують функції торговельних агентів, займаючись оптовим постачанням продукції в роздрібну мережу та рекламною діяльністю з метою швидкого просування власної продовольчої продукції на ринку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження підтвердило, що аграрний ринок займає важливе місце в системі національної економіки, відіграючи при цьому вагомий роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни та її регіонів. Узагальнення наукових трактувань до розуміння сутності аграрного ринку дало можливість обґрунтувати пріоритетність системного підходу, що поєднує багатогранність складових аграрного ринку, враховує екзогенні й ендогенні чинники впливу на забезпечення його результативного функціонування.

В сучасних умовах господарювання зумовлюється необхідність удосконалення організаційної складової аграрного ринку з метою поєднання інтересів і функцій учасників досліджуваного ринку починаючи від виробника сільськогосподарської продукції, держави і завершуючи споживачем цієї продукції. Це сприятиме формуванню результативності досліджуваного ринку, в складних умовах трансформаційних змін. Подальші наукові дослідження спрямовуватимуться у напрямі моніторингу інфраструктури аграрного ринку і його ролі у результативності функціонування зазначеного ринку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрне право України : підручник/В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк та ін.; за заг. ред. В.М.Єрмоленка. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
3. Білик Ю.Д. Становлення і розвиток сучасного продовольчого ринку в Україні / Ю.Д. Білик//Формування та розвиток аграрного ринку: зб. наук. праць – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. – С. 177–189.
4. Гайдуцький П.І. Аграрна реформа в Україні / П.І.Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю. Лупенко та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
5. Дудар Т.Г. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія/ Т.Г. Дудар, В.Т. Дудар. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 246 с.
6. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва) : монографія /В.І. Бойко, Є.М. Лебідь, В.С. Рыбка та ін.; за ред. В.І. Бойка. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2008. – 400 с.
7. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку /С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С.99 – 104.
8. Кирилюк Є.М. Аграрний ринок як економічна категорія: сутнісні ознаки й особливості / Є.М. Кирилюк // Агросвіт. – 2011. – № 12. – С. 2–10.
9. Коваленко Ю.С. Аграрний ринок України: організація та управління/ Ю.С. Коваленко. – К.: ІАЕ УААН, 1998. – 108 с.
10. Коваленко Ю.С. Макроекономічний аналіз аграрного ринку України (науково-методичні рекомендації)/Ю.С. Коваленко, І.В. Охріменко, І.М. Зеліско та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 82 с.
11. Лупенко Ю. Про наукову діяльність Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» у 2012 році та завдання на перспективу / Ю. Лупенко // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 16 – 24. 1
12. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки/М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк//Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 169 – 176.
13. Місюк М.В. Ринок продукції скотарства: монографія /М.В.Місюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 330 с.
14. Оптовий ринок сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zem.ua/uk/56-korysna-informatsiia-ta-posylannia/1413-optovij-rinok-silskogospodarskoji-produktsiji>
15. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора/Т.О. Осташко – К.: Фенікс, 2004. – 280 с.
16. Про державну підтримку сільського господарства України [Електронний ресурс] : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV.
17. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс]: Закон України від 25.06.2009 № 1561-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1561-17>
18. Трегобчук В.М. Основні передумови формування конкурентоспроможного агропродовольчого ринку в Україні /В.М. Трегобчук//Формування та розвиток аграрного ринку: зб.наук. праць – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. – С. 156 – 162.
19. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практ. посібник) /П. Саблук, В.Месель-Веселяк, О. Шпичак та ін.; за ред. П. Саблука. – К.: ІАЕ, 2000. – 556 с.

REFERENCES

1. Aghrarnе pravo Ukrajinу: pidruchnyk [Agrarian Law of Ukraine: Textbook] (2010). V.M. Jermolenko, O.V. Ghafurova, M. V. Ghrebenjuk [ta in.]; za zagh. red. V. M. Jermolenka. – K. : Jurinkom Inter, – 608 p. [in Ukrainian].
2. Andrijchuk V. Gh. (2013) Ekonomika pidpryjemstv aghropromyslovogho kompleksu: pidruchnyk [Economy of enterprises of the agro-industrial complex: textbook].V. Gh. Andrijchuk. – K. : KNEU, – 779 p. [in Ukrainian].
3. Bilyk Ju.D. (2004) Stanovlennja i rozvytok suchasnogho prodovoljchogho rynku v Ukrajinі [Formation and development of the modern food market in Ukraine].Ju.D. Bilyk/Formuvannja ta rozvytok aghrarnogho rynku: zb. nauk. Pracj [Formation and development of the agrarian market: ollection of scientific works] – K.: NNC “Instytut aghrarnoji ekonomiky”, – pp. 177-189. [in Ukrainian].
4. Ghajducjkyj P.I. (2005) Aghrarna reforma v Ukrajinі [Agrarian reform in Ukraine]. P. I.Ghajducjkyj, P.T. Sabluk, Ju. Lupenko ta in. – K. : NNC ІАЕ, – 424 p. [in Ukrainian].
5. Dudar T. Gh. (2009) Formuvannja rynku konkurentospromozhnoji aghroprodovoljchoji produkciji: teorija, metodyka, perspektyvy: Monoghrafija [Formation of the market of competitive agro-food products: theory, methodology, prospects: monograph]. T. Gh. Dudar, V. T. Dudar. – Ternopilj: Ekonomichna dumka, – 246 p. [in Ukrainian].
6. Ekonomika vyrobnyctva zerna (z osnovamy orghanizaciji i tekhnologhiji vyrobnyctva) : monoghrafija [The economy of grain production (with the bases of organization and production technology) monogr.]. [V. I. Bojko, Je. M. Lebidj, V. S. Rybka ta in.]; za red. V. I. Bojka. – K. : NNC «ІАЕ», 2008. – 400 p. [in Ukrainian].

7. Kvasha S.M. (2006) Konkurentospromozhnistj vitchyznjanoji siljsjkoghospodarsjkoji produkciji na svitovomu aghrarnomu rynku [Competitiveness of domestic agricultural products in the world agricultural market] /S.M. Kvasha, N.Je. Gholomsha // Ekonomika APK. – # 5. – pp.99-104. [in Ukrainian].
8. Kyryljuk Je. M. (2011) Aghrarnyj rynek jak ekonomichna kategorija: sutnisni oznaky j osoblyvosti [Agrarian market as an economic category: essential features and features].Je. M. Kyryljuk // Aghrosvit. – # 12. – pp. 2–10. [in Ukrainian].
9. Kovalenko Ju. S.(1998) Aghrarnyj rynek Ukrajinj: orghanizacija ta upravlinnja [Agrarian Market of Ukraine: Organization and Management]. Ju. S. Kovalenko. – K.: IAE UAAN, – 108 p. [in Ukrainian].
10. Kovalenko Ju. S. (2005) Makroekonomichnyj analiz aghrarnogho rynku Ukrajinj (naukovo-metodychni rekomendaciji) [Macroeconomic analysis of the agrarian market of Ukraine (scientific and methodical recommendations)]. [Ju. S. Kovalenko, I. V. Okhrimenko, I. M. Zelisko ta in.]. – K.: NNC IAE, – 82 p. [in Ukrainian].
11. Lupenko Ju. (2013) Pro naukovu dijalnistj Nacionaljnogho naukovogho centru “Instytut aghrarnoji ekonomiky” u 2012 roci ta zavdannja na perspektyvu [About the scientific activity of the National Science Center "Institute of Agrarian Economics" in 2012 and the problem for the future]. Ju. Lupenko // Ekonomika APK. – # 5. – pp. 16-24. [in Ukrainian].
12. Malik M.J. (2011) Instytuty ta instytuciji u rozvytku aghrarnoji sfery ekonomiky [Institutes and institutions in the development of the agrarian sector of the economy]/M.J. Malik, O.Gh. Shpykuljak//Ekonomika APK. – # 7. – P. 169-176. [in Ukrainian].
13. Misjuk M.V. (2012) Rynek produkciji skotarstva: monografija [Livestock production market: monograph]/M.V.Misjuk. – K.: NNC IAE, – 330 p. [in Ukrainian].
14. Optovij rynek siljsjkoghospodarsjkoji produkciji [Wholesale market of agricultural products][Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zem.ua/uk/56-korysna-informatsiia-ta-posylannia/1413-optovij-rinok-silskogospodarskoji-produktsiji>
15. Ostashko T.O. (2004) Rynkova transformacija aghrarnogho sektora [Market transformation of the agrarian sector].T.O. Ostashko – K.: Feniks, – 280 p. [in Ukrainian].
16. Pro derzhavnu pidtrymku siljsjkogho ghospodarstva Ukrajinj [About state support of agriculture of Ukraine: Law of Ukraine from 24.06.2004] [Elektronnyj resurs] : Zakon Ukrajinj vid 24.06.2004 r. # 1877-IV. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
17. Pro optovi rynky siljsjkoghospodarsjkoji produkciji [Wholesale Markets of Agricultural Products. Law of Ukraine from 24.06.02044][Elektronnyj resurs] : Zakon Ukrajinj vid 25.06.2009 # 1561-VI. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1561-17>
18. Trehobchuk V.M. (2004) Osnovni peredumovy formuvannja konkurentospromozhnogho aghroprodovoljchogho rynku v Ukrajinj [The main prerequisites for the formation of a competitive agricultural market in Ukraine] /V.M. Trehobchuk//Formuvannja ta rozvytok aghrarnogho rynku: zb.nauk. pracj [Formation and development of the agrarian market: a collection of scientific works]– K.: NNC “Instytut aghrarnoji ekonomiky”, – pp. 156-162. [in Ukrainian].
19. Formuvannja ta funkcionuvannja rynku aghropromyslovoji produkciji (prakt. posibnyk) [Formation and functioning of the market of agro-industrial products (practical guide)].[P.Sabluk, V. Meselj-Veseljak, O. Shpychak ta in.]; Za red. P.Sabluka. – K.: IAE, 2000. – 556 p. [in Ukrainian].

Одержано 20.02.2017 р.